

**Československo,
Česká republika a Slovensko
po listopadu 1989**

STUDIE

Česká a Slovenská republika tři desetiletí po rozdělení: shodná či rozdílná cesta?

JAN RYCHLÍK

The Czech Republic and Slovakia three decades after separation: the same or different paths?

At midnight on December 31, 1992, Czechoslovakia split into two separate states. The aim of the following study is to answer the question of whether, after more than three decades, both states are following the same path and whether their strategic political goals and, above all, their foreign policy orientation are the same or different. The author attempts to answer the question of whether the promises made by politicians in the summer and fall of 1992 that the division of the federation would be “imperceptible” and that relations between the Czech and Slovak nations would be even closer than before realized, or whether the two states are slowly but surely drifting apart. The study shows that although relations between the Czech Republic and Slovakia have always been correct, the specific degree of cooperation over the past three decades has depended on the political establishments in power in Prague and Bratislava. The study also shows that the foreign policy priorities of the two republics have always differed to some extent.

Keywords: Czech Republic, Slovak Republic, mutual relations, foreign policy

Úvod

O půlnoci 31. prosince 1992 skončilo Československo po čtyřiasedmdesáti letech svou existenci. Více než tři desetiletí samostatnosti obou částí někdejší fe-

derace jsou dost dlouhou dobou, abychom mohli alespoň rámcově vzájemné vztahy zhodnotit a položit si také zásadní otázku: jdou oba státy stejnou cestou a jsou jejich cíle a zahraniční orientace stále stejné? Naplnily se sliby politiků z roku 1992 o tom, že rozdělení federace lidé „ani nepocítí“ a že vztahy mezi českým a slovenským národem budou při existenci dvou samostatných států dokonce těsnější, než byly dříve? Anebo se oba státy od sebe sice pomalu ale přesto nezadržitelně od sebe vzdalují?

Vývoj vztahů obou států po rozdělení zatím pozornosti badatelů uniká a objevuje se v některých publikacích o konci Československa jako jakýsi jejich „přílepek“.¹ Kromě toho existují studie o politických a hospodářských aspektech a důsledcích rozdělení federace.² Větší komparativní práce o vývoji obou republik se týkají většinou jen dílčích problémů.³ Výjimku tvoří kolektivní monografie pojednávající o dvacetiletí samostatného vývoje vydaná nakladatelstvím Středoevropské univerzity (*Central European University Press*) v roce 2016.⁴

Následující studie se zaměřuje na vztahy mezi Českou a Slovenskou republikou v oblasti politické a hospodářské, přičemž si všímá především rozdílů v zahraničně-politické orientaci obou nástupnických států. Analýza vztahů v prvním desetiletí po rozdělení ČSFR se zakládá na zpřístupnění části archiv-

- 1 HEIMANN, Mary: *Československo: stát, který zklamal*. Překlad Zdeněk Hron. Havlíčkův Brod 2020, s. 325–330, RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Česko-Slovenska 1989–1992*. 3. vydání. Praha 2022, s. 374–411, STEIN, Eric: *Česko-Slovensko. Konflikt, roztržka, rozpad*. Překlad Zdeněk Masopust. Praha 2000, s. 229–260, WEHRLE, Frédéric: *Le divorce tchéco-slovaque. Vie et mort de la Tchécoslovaquie 1918–1992*. Paris 1994, s. 280–295.
- 2 LUKAS, Zdeněk: Češi a Slováci: hospodářské a sociální diskrepance, vyhlídky po rozdělení. In: KIPKE, Rüdiger – VODIČKA, Karel a kol.: *Rozloučení s Československem*. Praha 1993, s. 57–66, MUSIL, Jiří et al.: *The End of Czechoslovakia*. Budapest – London – New York 1995, s. 1–11; SVEJNAR [ŠVEJNAR], Jan: Explaining Czechoslovakia's Dissolution: Assessing Economic Performance before and after Breakup. In: KRAUS, Michael – STANNGER, Allison (eds.): *Irreconcilable Differences? Explaining Czechoslovakia's Dissolution*. New York – Oxford 2000, s. 183–198, RYCHLÍKOVÁ, Magdaléna: Důsledky rozdělení Československa na život obyvatelstva moravsko-slovenského pomezí. In: *Lidé a města*, 1999, roč. 1, č. 1, s. 29–66, ŠUJAN, Ivan: Hospodárske a sociálne dôsledky česko-slovenského rozchodu. In: VODIČKA, Karel (ed.): *Dělení Československa. Deset let poté*. Praha 2003, s. 119–130.
- 3 KIPKE, Rüdiger: *Die politischen Systeme Tschechiens und der Slowakei*. Wiesbaden 2002, RYCHLÍK, Jan: Vztahy mezi Českou a Slovenskou republikou po rozdělení ČSFR. In: *Československá historická ročenka 2012*. Bratislava 2013, s. 11–42, STEIN, Eric: Ústavy nezávislých republik. In: STEIN, Eric: *Česko-Slovensko*, s. 211–228.
- 4 STOLARIK, Mark Marian (ed.): *The Czech and Slovak Republics. Twenty Years of Independence, 1993–2013*. Budapest – New York 2016. Tato kolektivní monografie je přepracovanou a rozšířenou verzí referátů z mezinárodní konference uspořádané na Ottawské univerzitě 3.–4. 10. 2013.

ních materiálů z *Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky* v Praze (AMZV ČR) a *Diplomatického archivu Ministerstva zahraničních věcí a evropských záležitostí Slovenské republiky* (DAMZV SR) v Bratislavě. Dalším zdrojem analýzy se stal především dobový tisk. Jde pouze o první pokus zpracovat tuto problematiku. Podrobnější analýza bude možná teprve po zpřístupnění dalších archivních materiálů.

Česká a Slovenská republika po rozdělení

Při rozdělení ČSFR zdědily obě republiky vlády a parlamenty v té podobě, v jaké vzešly z voleb 5.–6. června 1992. V České republice tedy vládla nadále koaliční vláda Václava Klause složená z Občansko-demokratické strany (ODS) a s ní spojené Křesťanskodemokratické strany (KDS), Občanskodemokratické aliance (ODA) a Křesťanskodemokratické unie – Československé strany lidové (KDÚ-ČSL). Hlavními opozičními stranami byly sociální demokracie, používající tehdy ještě zkratku ČSSD, a Levý blok opírající se Komunistickou stranu Čech a Moravy (KSČM). Na Slovensku vládla druhá vláda Vladimíra Mečiara složená z Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) a Slovenské národní strany (SNS), částečně se opírající v některých záležitostech i o Stranu demokratickej ľavice (SDL), reformované komunisty. V opozici bylo Kresťansko-demokratické hnutie (KDH) a maďarské strany. Vládly tedy ty politické síly, které stály u dohody o pokojném rozdělení federace.⁵

Ústavy obou republik byly rovněž přijaty ještě za trvání federace: Slovenská republika 1. září 1992⁶ a Česká republika 16. prosince 1992.⁷ Dosavadní Česká národní rada se změnila v Poslaneckou sněmovnu Parlamentu České republiky a dosavadní Slovenská národní rada byla už s platností od 1. září 1992 změněna v Národní radu Slovenské republiky (NR SR). Personální ani stranické složení se nezměnilo, protože oba zákonodárné sbory odmítly mezi sebe přijmout poslance zaniklého Federálního shromáždění, s čímž se původně počítalo. Ústavní systémy obou států se sice z hlediska právně-filozofického opíraly o Listinu základních lidských práv a svobod, které přijalo ještě Federální shromáždění⁸,

5 K tomu viz podrobně RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Česko-Slovenska*, s. 310–319.

6 Ústavní zákon č. 460/1992 Sb. *Sbírka zákonů ČSFR, ČR, SR*, roč. 1992, částka 92 z 1. 9. 1992, s. 2659–2678.

7 Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. *Sbírka zákonů ČR*, roč. 1993, částka 1, s. 5–14.

8 Ústavní zákon č. 23/1991 Sb. z 9. 1. 1991, *Sbírka zákonů ČSFR, ČR a SR*, roč. 1991, částka 6 z 8. 2. 1991, s. 114–121. Na Slovensku byl obsah Listiny částečně přímo inkorporován do ústavy jako články 35–50 a současně byla jako celek ponechána souběžně v platnosti (článek 152, odst. 1). V České republice byla usnesením České národní rady ze 16. prosince 1992

jinak ale oba státy měly částečně odlišné ústavní systémy: parlament České republiky byl dvoukomorový, složený z Poslanecké sněmovny a Senátu, parlament Slovenské republiky tvořila jen jednokomorová Národní rada. Rozdílné byly i preambule obou ústav, byť v praxi to zásadní roli nehrálo: slovenská ústava pojímala Slovenskou republiku jako stát slovenského národa, vedle kterého žijí na Slovensku i národnostní menšiny, zatímco v ústavě České republiky se slovo národ vůbec nevyskytuje a základní dokument vychází z čistě občanského principu. Obě republiky měly v čele prezidenty, kteří byli voleni nejprve parlamentem, později přímým hlasováním občanů.⁹

Jestě za trvání federace se vlády obou republik dohodly, že se Česká a Slovenská republika diplomaticky formálně uznají s platností od svého vzniku, tedy od 1. ledna 1993. Představitelé obou zemí vyjádřili zároveň zájem na udržování nadstandartních vztahů. V polovině ledna 1993 bylo rozhodnuto o zřízení zastupitelských úřadů na úrovni velvyslanectví a o výměně velvyslanců, byť realizace se protáhla o několik měsíců.¹⁰ Už v roce 1993 se uskutečnilo několik vzájemných oficiálních návštěv na různých úrovních včetně návštěv premiérů obou zemí. Václav Havel, který byl 26. ledna zvolen prezidentem České republiky, se zúčastnil osobně 2. března inaugurace Michala Kováče do úřadu prvního prezidenta Slovenské republiky. Hned v roce 1993 se uskutečnily i vzájemné návštěvy obou prezidentů, kteří k sobě měli i osobní přátelský vztah; prezident Kováč přijel 31. března do Prahy a 2. července se Václav Havel setkal s Kováčem na zámku ve Smolenicích na západním Slovensku.¹¹ Další Kováčova

uznána usnesením publikovaným pod č. 2/1993 Sb. za součást českého ústavního pořádku, byť přímo do ústavy inkorporována nebyla. Viz *Sbírka zákonů České republiky*, roč. 1993, částka 1 z 28. 12. 1992, s. 17–24.

- 9 První přímá volba prezidenta SR se uskutečnila 15. 5. 1999 (první kolo) a 29. 5. 1999. V druhém kole byl prezidentem zvolen Robert Schuster, který porazil Vladimíra Mečiara. V České republice se první přímá volba konala 11. – 12. 1. 2013 (první kolo) a 25. – 26. 1. 2013 (druhé kolo). Ve druhém kole porazil Miloš Zeman Karla Schwarzenberka. Ke změně volby prezidenta SR viz ústavní zákon č. 9/1999 Z. z. z 14. 1. 1999, *Zbierka zákonov SR*, částka 5 z 27. 1. 1999, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1999-9> (23. 2. 2026); ke změně volby prezidenta ČR viz Ústavní zákon č. 71/2012 Sb. z 8. 2. 2012, *Sbírka zákonů ČR*, částka 28 z 12. 3. 2012, online in: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2012/71?zalozka=text> (23. 2. 2026), a zákon č. 275/2012 Sb. z 22. 7. 2012, *Sbírka zákonů ČR*, částka 95 z 22. 8. 2012, online in: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2012/275?zalozka=text> (23. 2. 2026).
- 10 Diplomatický archiv Ministerstva zahraničních věcí Slovenskej republiky (dále jen DA MZV SR), Zastupitelský úřad (dále jen ZÚ) Praha, 1993, kart. 1, č. j. 8412/93- 1 TEO (TEO=teritoriální odbor). Prvním slovenským velvyslancem v Praze se stal Ivan Mjartan, někdejší novinář a redaktor Radiožurnálu, a prvním českým velvyslancem v Bratislavě Filip Šedivý, někdejší místopředseda Federálního shromáždění za ODS.
- 11 Slovenský prezident se vyslovil pro zřízení hraničních přechodů. *Lidové noviny*, 31. 3. 1993, s. 1; Prezidenti ČR a SR se snaží o brzké uzavření smluv. *Lidové noviny*, 2. 7. 1993, s. 1. Viz též

návštěva u Václava Havla v Lánech se uskutečnila 17. listopadu při příležitosti oslav čtvrtého výročí „sametové revoluce“.¹²

Česká a Slovenská republika byly přijaty každá separátně do OSN a do Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), od roku 1995 přeměněné na Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Každá separátně se stala členem Visegrádské skupiny (V3, změněná nyní na V4). Zahraničněpolitické směřování obou republik bylo při jejich osamostatnění obdobné – trval zde zájem na dobrých vztazích k západním demokraciím a členství v právě vzniklé Evropské unii. Priority obou států ale nebyly stejné, což vyplývalo z rozdílné geopolitické situace, přesněji řečeno: ze změny geopolitické situace nastalé v důsledku zániku Československa. Na Slovensku působila jako vnitropolitický faktor poměrně silná maďarská menšina, přičemž její postavení mělo vliv i na vztahy se sousedním Maďarskem. Samostatná Česká republika kromě několika desítek tisíc Poláků na Těšínsku žádné menšiny neměla a konflikty s Maďarskem, jako například spor o dostavbu vodních děl Gabčíkovo-Nagymaros, které zatěžovaly dříve československo-maďarské vztahy, se jí netýkaly. Pro Českou republiku byly z okolních zemí nejdůležitější vztahy se Spolkovou republikou Německo, které zase nebyly tak důležité z pohledu Bratislavy. Rozdíl ve vztahu k Maďarsku a Německu se ostatně projevovaly už v době existence federace při přípravě československo-německé a československo-maďarské smlouvy.¹³ Vztah k Ruské federaci byl v delší časové perspektivě u obou republik rovněž odlišný. Oba státy se snažily o korektní vztahy, u České republiky ale existovala k Rusku mnohem větší nedůvěra. Slovensko naproti tomu opakovaně projevovalo k Moskvě větší vstřícnost.

ČSFR měla podepsanou asociační dohodu s Evropskými společenstvími, avšak tato dohoda byla prohlášena zánikem Československa za zaniklou (obdobně jako členství v OSN a OBSE) a oba státy ji musely vyjednat znova a samostatně. Pokud šlo o členství v NATO, byla situace poněkud odlišná. V České

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky (dále jen AMZV ČR), f. Zastupitelský úřad (ZÚ) ČR v Bratislavě, přír. číslo 64/2005, neuspořádané spisy, č.j. 82.538/93-SO a č. 93.165/93-SO (Slovenský odbor). Program návštěvy Václava Havla při návštěvě Slovenska; DA MZV SR, ZÚ Praha, kart. 1, č. 626/93, Informácia o príprave návštevy prezidenta SR v ČR

12 Sla: Prezidenti Havel a Kováč jednali o vzťahoch ČR – SR. *Lidové noviny*, 18. 11. 1993, s. 1. KOVÁČ, Michal: *Pamäti. Môj príbeh občana a prezidenta*. Dunajská Lužná 2010, s. 108–109, DA MZV SR, ZÚ Praha, kart. 1, bez čísla, Informácia z rokovania prezidenta SR p. Michala Kováča s prezidentom ČR p. Václavom Havlom 17. 11. 1993.

13 DIENSTBIER, Jiří: *Od snění k realitě. Vzpomínky z let 1989–1999*. Praha 1999, s. 293–294, MOJŽITA, Miroslav: *Kňažko/Demeš/Kňažko. Formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1990 – 1993*. Bratislava 2019, s. 53–54.

republike panoval celkem konsensus, že bezpečnost státu vstup do Severoatlantického paktu vyžaduje a že není možné spokojit se s ničím menším než plnohodnotným členstvím. Premiér Václav Klaus i nový ministr zahraničí Josef Zeleniec se tímto postojem vyhlašovali proti politice prvního polistopadového československého ministra zahraničí Jiřího Dienstbiera staršího, který původně uvažoval o jakémsi přidruženém partnerství, o kterém hovořil na podzim 1991 i prezident Václav Havel.¹⁴ Na Slovensku nebyla orientace v postoji k NATO zcela jasná. Ministr zahraničních věcí Milan Kňažko, podobně jako jeho předchůdce Pavol Demeš, který stál v letech 1991–1992 v čele slovenského ministerstva mezinárodních vztahů,¹⁵ prosazoval orientaci na NATO a západoevropské struktury. Avšak v politickém vedení HZDS byly i síly prosazující neutralitu Slovenska, které mělo tvořit jakýsi most mezi Východem a Západem. Milan Kňažko k tomu později napsal: „Na politickom grémiu HZDS vznikla debata, či je už vlastne rozhodnuté, že sa máme orientovať na NATO či naším špecifickým východiskom ako štátu medzi Východom a Západom nemá byť neutralita. Stále tu pôsobila nie príliš jasne artikulovaná teória mosta, istá predstava údajného výnimočného geopolitického postavenia Slovenska.“¹⁶ To nebyla nová myšlenka: obdobnými úvahami se zabývali v době třetí Československé republiky jak prezident Edvard Beneš, tak ministr zahraničí Jan Masaryk. Tehdy se tato koncepce ukázala jako nereálná.¹⁷

Obnovování kapitalismu probíhalo v obou republikách souběžně, avšak rozdíly existovaly v oblasti restitucí a provádění privatizace. Na Slovensku neproběhla druhá vlna kuponové privatizace. Místo toho získali občané možnost získat volně neobchodovatelný dluhopis Fondu národního majetku (FNM) v nominální hodnotě 10 tisíc Sk se splatností do 31. prosince 2000. Dluhopis byl úročený (v roce 1996 činila úroková sazba 8,8 %) a úrok byl splatný současně s dluhopisem. Majitel dluhopisu jej mohl před koncem splatnosti vložit do obchodní společnosti, která získala majetek od FNM na úhradu závazku vůči FNM, zaplatit jím částečně privatizaci bytu, použít jej na doplňkové důchodové a zdravotní pojištění nebo jej použít k nákupu majetku z FNM na veřejném

14 DIENSTBIER, Jiří: *Od snění k realitě*, s. 336.

15 Ministerstvo mezinárodních vztahů (slovensky Ministerstvo medzinárodných vzťahov) bylo zřízeno slovenskou vládou v roce 1990, tedy ještě v době federace. V jeho čele stál nejprve Milan Kňažko, od jara 1991 Pavol Demeš a v letech 1992–1993 opět Milan Kňažko.

16 MOJŽITA, Miroslav: *Kňažko/Demeš/Kňažko*, s. 107.

17 Krátce na to – 19. března 1993 – byl Milan Kňažko Mečiarem odvolán z funkce a nahrazen Jozefem Moravčíkem, který už před tím zastával funkci posledního československého ministra zahraničí. Otázka směřování Slovenska zůstala zatím otevřená. Skutečností ovšem je, že vztahy mezi Slovenskem a Ruskou federací byly už v tomto období mnohem intenzivnější než vztahy mezi Ruskem a Českou republikou.

trhu cenných papírů. Držitel mohl dluhopis odprodat fyzické nebo právnické osobě, avšak ta jej mohla opět použít jen na tytéž účely jako původní vlastník. Vlastník dluhopisu tedy na rozdíl od držitelů investičních kuponů („DIKů“) při kuponové privatizaci prakticky neměl možnost podílet se na privatizaci.¹⁸ Majetek při „privatizaci“ dluhopisovou metodou fakticky zůstával ve vlastnictví FNM, a tudíž byl nadále majetkem státu. Tento státní majetek měl být rozprodán přímo, přičemž minulou vládou už schválné privatizační projekty a prodeje byly zvláštním zákonem z 21. prosince 1994 anulované.¹⁹ Ústavní soud sice anulování zrušil, ale na další průběh privatizace to už nemělo vliv²⁰; ve skutečnosti především v období třetí Mečiarovy vlády (od podzimu 1994) se stala privatizace majetku předmětem korupce, kdy se k podnikům dostávali za nízkou cenu prominenti režimu a různé pochybné společnosti napojené přímo či nepřímo na HZDS.²¹ Privatizační skandály se samozřejmě nevyhnuly ani České republice²²; při vlastnických změnách v hodnotě miliard korun tomu ani ostatně jinak být nemohlo. Slovenská privatizace ovšem v tomto zašla mnohem dále. Velkými kauzami byly například machinace při privatizaci podniku Biotika Slovenská Ľupča, lázní Sliač a Kováčová nebo hotelů ve Vysokých Tatrách, aféra kolem podniku Juhoslovenské celulózky a papierne Štúrovo, privatizace společnosti Nafta Gbely a mnohé další.²³ Restituce zemědělského majetku byla na Slovensku omezenější: zákonem Národní rady byl zpětně omezen rozsah vrácené půdy na 150 ha půdy orné nebo 250 ha půdy vůbec, tedy na výměru stanovenou původně zákonem při první pozemkové reformě z 16. dubna 1919.²⁴

18 Podrobněji k dluhopisům viz: JAKOBY, Marek: Dôsledky zrušenia kupónovej privatizácie a jej nahradenie dlhopisovou metódou. In: NIŽŇANSKÝ, Viktor – REPTOVÁ, Oľga (eds.): *Od spoločného k súkromnému. Desať rokov privatizácie na Slovensku*. Bratislava 1999, s. 51–59.

19 Zákon č. 370/1994 Z. z. z 21. 12. 1994, *Zbierka zákonov SR*, čiastka 94/1994, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1994-370> (30. 3. 2026).

20 Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 24. 5. 1995 č. 195/1995 Z. z., *Zbierka zákonov SR*, čiastka 43/1995, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1995-126> (30. 3. 2026).

21 K problému viz SIČÁKOVÁ, Emília: Netransparentnosť a korupcia v privatizačnom procese. In: NIŽŇANSKÝ, Viktor – REPTOVÁ, Oľga (eds.): *Od spoločného k súkromnému*, s. 105–112.

22 Viz HUSÁK, Petr: *Budování kapitalismu v Čechách. Rozhovory s Tomášem Ježkem*. Praha 1997, s. 180–192.

23 Přehled velkých privatizačních afér viz: NIŽŇANSKÝ, Viktor – REPTOVÁ, Oľga (eds.): *Od společného k soukromnému*, příloha 1, s. 129–150.

24 Zákon č. 215/1919 Sb. z. a n. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1919, částka 43 z 24. 4. 1919, s. 289–290. Zpětné omezení vrácené výměry viz zákon č. 186/1993 Z. z. z 15. 7. 1993, *Zbierka zákonov SR*, čiastka 51 z 26. 8. 1993, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1993-186> (23. 2. 2026). Omezení výměry na rozsah stanovený první pozemkovou reformou předpokládal i původní zákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku z 21. 5. 1991 č. 229/1991 Sb. (*Sbírka zákonů ČSFR, ČR, SR*, částka 45 z 24.

Na Slovensku byl restituován majetek církví²⁵, což se v České republice povedlo teprve v roce 2012.²⁶ Z restitucí byli až na výjimky vyloučeni vlastníci maďarské (a rovněž německé) národnosti, kterým byl majetek zkonfiskován hned po druhé světové válce.²⁷

Dopad rozdělení státu na hospodářský život i na každodenní život občanů měla změkčit soustava dohod mezi Českou a Slovenskou republikou, přičemž tyto dohody byly uzavřeny ještě na podzim 1992.²⁸ Pro pokračování hospodářské spolupráce byla klíčová dohoda o celní unii, která umožňovala mezi oběma republikami bezcelní dovoz i vývoz všech komodit a stanovila jednotný celní sazebník vůči ostatním zemím.²⁹ Na přechodnou dobu po rozdělení měly obě republiky nadále i společnou měnu – československou korunu; protože ale nebyla vytvořena společná emisní banka, měla měnová unie jepičí život a skončila už 8. února 1993.³⁰ Každá z republik měla od té doby vlastní měnu – českou a slovenskou korunu – přičemž vzájemné platby se zúčtovaly na základě clearingové platební dohody podepsané v Praze 4. února 1993.³¹ Česká republika a Slovensko byly současně z titulu následnictví členy Středoevropské zóny volného obchodu (Central European Free Trade Agreement, CEFTA) založené mezi Československem, Polskem a Maďarskem na schůzce v Krakově 21. prosince 1992 jako jeden z výsledků spolupráce tzv. Visegrádské trojky (od 1. ledna

6. 1991, s. 1062–1071), avšak toto omezení bylo novelou z 18. 2. 1992 č. 93/1992 Sb. zrušeno (*Sbírka zákonů ČSFR, ČR, SR*, částka 23 z 22. 2. 1992, s. 580–582). V České republice již zrušení omezení zůstalo v platnosti.

25 Zákon č. 282/1993 Z. z. z 27. 10. 1993, *Zbierka zákonov SR*, čiastka 69, z 27. 11. 1993, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1993-282> (23. 2. 2026). Zákon byl doplněný a pozměněný zákonem č. 97/2002 Z. z. z 5. 2. 2002, *Zbierka zákonov SR*, čiastka 39 z 1. 3. 2002, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2002-97> (23. 2. 2026).

26 Zákon č. 428/2012 Sb. z 8. 11. 2012. *Sbírka zákonů ČR*, částka 155 ze dne 5. 12. 2012, s. 5474–5486.

27 RYCHLÍK, Jan: Benešovy dekrety ožily na Slovensku. Kvůli Maďarům. In: *Právo*, 28. – 29. 3. 2026, s. 28–29.

28 RYCHLÍK, Jan: Dohody rozpadu a nových vztahů. In: *História*, 2004, roč. 4, č. 1–2, s. 22–24. podrobná analýza jednotlivých dohod viz RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Česko-Slovenska*, s. 347–355.

29 Text dohody o celní unii byl publikován v České republice pod číslem 237/1993 Sb. (*Sbírka zákonů ČR*, částka 57 z 10. 9. 1993, s. 1144–1149) a v Slovenské republice pod číslem 199/1993 Z. z., (*Zbierka zákonov SR*, čiastka 54 z 13. 9. 1993, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1993-199> (23. 2. 2026).

30 Podrobněji o rozpadu měnové unie viz RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Česko-Slovenska*, s. 397–400.

31 Text platební dohody byl publikován v ČR pod č. 64/1993 Sb. *Sbírka zákonů ČR*, částka 19 z 8. 2. 1993, s. 370–371, v SR pod č. 33/1993 Z. z. *Zbierka zákonov SR*, čiastka 8 z 8. 2. 1993, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1993-33> (23. 2. 2026).

1993 Visegrádské čtyřky – V4). Dalším důležitým opatřením v oblasti ekonomiky byla dohoda umožňující občanům jedné republiky pracovat ve druhé republice bez pracovního povolení pro cizince a za stejných podmínek jako domácí občané.³²

Pokud jde o nevládní a osobní kontakty, ty sice se vznikem nové státní hranice byly v některých případech poněkud ztíženy, ale jinak se vyvíjely dále. Je třeba říci, že ani jedna republika je nehodlala brzdit. S uspokojením je nutno konstatovat, že nový slovenský stát nebudoval svou identitu na protičeské bázi, což byl zásadní rozdíl oproti situaci v březnu 1939. Ani Česká republika se nevymezovala protislovensky. Češi a Slováci se ani po rozdělení vzájemně nevnímali jako nepřátelé, což poměrně zásadním způsobem odlišovalo situaci od poměrů nastalých například v srbsko-chorvatském vztahu po zániku Jugoslávie v roce 1991.

Na dynamiku česko-slovenských vztahů měl vliv i vnitropolitický vývoj v obou republikách. Dokud byly v Praze i v Bratislavě u moci politické síly, které provedly rozdělení, nebyl příliš velký prostor pro nějaké těsnější sblížení, protože podobný krok by byl vnímán jako „obnovování Československa“. Především česká vláda řízená ODS vycházela z představy, že vztahy České republiky ke Slovensku by se v zásadě neměly lišit od vztahů k ostatním okolním státům, a pokud jsou zde nějaké zvláštnosti, označované poněkud nadneseně jako „nadstandard“, pak mají mít spíše jen přechodný charakter. Odtud pramenilo například opakované odmítání české vlády souhlasit s dvojím občanstvím pro někdejší československé občany,³³ komplikace spojené s nabýváním českého státního občanství slovenskými občany³⁴ nebo opakované snahy českého mi-

32 Text dohody byl publikován v České republice pod č. 227/1993 Sb. (*Sbírka zákonů ČR*, roč. 1993, částka 55 z 30. 8. 1993, s. 1109–1110), ve Slovenské republice pod č. 317/1994 Z. z. *Zbierka zákonov SR*, číastka 87 z 25. 11. 1994, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1994-317> (23. 2. 2026).

33 Česká a slovenská vláda se na podzim 1992 nedohodly na úpravě státního občanství, a proto ji každá republika řešila odlišně. V České republice se podle zákona č. 40/1993 Sb. z 29. 12. 1992 mohli dosavadní českoslovenští občané – občané Slovenské republiky opci ve lhůtě jednoho roku stát občany České republiky, pokud měli na území ČR trvalý pobyt alespoň dva roky, měli čistý trestní rejstřík a vyvázali se ze státního občanství Slovenské republiky. Občan České republiky nabytím občanství jiného státu (tedy i občanství Slovenské republiky) české občanství automaticky ztrácel. *Sbírka zákonů ČR*, roč. 1993, částka 12 z 31. 12. 1992, s. 230–235. Ve Slovenské republice podle zákona č. 40/1993 Z. z. se dosavadní českoslovenští občané – občané České republiky mohli stát občany Slovenské republiky opci ve lhůtě jednoho roku. Z pohledu slovenského práva se nemuseli formálně vzdát českého občanství, které ale zanikalo podle českého zákona automaticky. *Zbierka zákonov SR*, číastka 10 z 15. 2. 1993, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1993-40> (23. 2. 2026).

34 DA MZV SR, ZÚ Praha, kart. 5, konzulárne spisy 1993–1994 (neuspořádané).

nisterstva vnitra zavést na česko-slovenské hranici tzv. standardní režim, tj. umožnit její překračování jen na základě cestovního pasu a jen na vyznačených přechodech.³⁵ V tomto ohledu je třeba říci, že slovenská vláda ovládaná HZDS zastávala mnohem pružnější stanoviska a doporučovala sporné věci neřešit jednostranně, ale jednáním.³⁶ Na druhé straně Vladimír Mečiar neváhal občas ve slovenském prostředí využívat pro své politické cíle některých antičeských stereotypů, především pokud šlo o ekonomické otázky. Prezentoval totiž Slovensko jako stát, který byl při dělení majetku federace poškozený. Předkládal nároky, o kterých věděl, že nebudou a nemohou být českou stranou splněny (např. požadavek finančního odškodnění za používání československé vlajky) anebo zpochybňoval už uzavřené dohody. Pravda, ani na české straně nepostupovali všichni politici vždy korektně. Ze strany pravicových stran byl také často české veřejnosti předestírán obraz Slovenska jako země, kde vládne levicový režim a která spěje zpět k „socialismu“, ačkoliv to nebyla pravda. Mečiarovo HZDS ve skutečnosti vůbec nebylo levicové a jeho politika neměla se socialismem nic společného.³⁷ Obraz Slovenska jako „zaostale“ země směřující na východ vycházel zase ze starších protislovenských českých stereotypů.

Od druhého pololetí 1993 a především na počátku roku 1994 se ve vztazích mezi Českou a Slovenskou republikou začaly kupit problémy. Šlo především o vypořádání zbytku federálního majetku a dluhu, který zůstal po likvidaci Státní banky československé (SBČS) a schodku státního rozpočtu federace za rok 1992. Tyto dluhy slovenská strana odmítala uznat. Vladimír Mečiar kromě toho vznesl vůči České republice požadavek na finanční kompenzaci za použí-

35 Dohoda mezi ČR a SR o zrušení vízové povinnosti z 29. října 1992 umožňovala občanům obou republik překračování společné hranice na základě občanského průkazu kdekoliv, tedy i mimo hraniční přechody, pokud to není výslovně zakázáno předpisem jedné ze smluvních stran. Tuto klausuli ovšem české ministerstvo vnitra interpretovalo tak, že může zakázat přechod hranice jednostranným nařízením v podstatě kdekoliv, a tak jej v rozporu s duchem dohody omezit jen na stanovené hraniční přechody. Přes snahy české strany se možnost volného přecházení česko-slovenské hranic kdekoliv pro občany ČR a SR udržela až do vstupu obou republik do schengenského prostoru 22. 12. 2007. Viz podrobněji RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Česko-Slovenska*, s. 390–397. Text dohody o zrušení vízové povinnosti byl publikován v České republice pod č. 149/1993 Sb. (*Sbírka zákonů ČR*, částka 39 z 20. 5. 1993, s. 767–768) a v SR pod č. 225/1993 Z. z. *Zbierka zákonov SR*, čiastka 58 z 14. 10. 1993, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1993-225> (23. 2. 2026).

36 DA MZV SR, ZÚ Praha, k. 1, č. 574/93 – informácia o vybraných problémoch česko-slovenských vzťahov.

37 K analýze politiky Vladimíra Mečiara a jeho politiky viz LEŠKO, Marián: *Mečiar a mečiarizmus. Politik bez škrupúl, politika bez zábran*. Bratislava 1996, s. 169–234, též KOVÁČ, Dušan: *Dejiny Slovenska*. 5. vydanie. Praha 2024, s. 414–417.

vání někdejší československé vlajky jako vlajky České republiky³⁸ a rovněž žádal náhradu za používání loga ČSA někdejších Československých aerolinií, nyní Českých aerolinií. Ty už ale v té době byly privatizovány a na název organizace neměla česká vláda vliv.³⁹ Zkomplikovala se situace v Radě celní unie, v jejímž čele se střídali představitelé obou republik. Slovenské ministerstvo kultury vedené Dušanem Slobodníkem (HZDS) otevřelo otázku údajně neoprávněně v Čechách zadržovaného Bojnického oltáře, který byl kdysi poslán do Prahy k restaurování. Národní banka Slovenska (NBS) protestovala proti zadržení zlatých rezerv válečné Slovenské republiky, deponovaných v České národní bance (ČNB) v Praze, které česká vláda odmítala vydat, dokud se nevyřeší otázka dluhu po SBČS. Navíc česká strana jako záruku na úhradu dluhu zadržela akcie slovenských držitelů investičních kuponů (tzv. DIKů) z první vlny kuponové privatizace.⁴⁰ Slovenský vládní tisk, především deník *Republika*, rozpoutaly otevřenou protičeskou kampaň.⁴¹

Ve věci dluhu SBČS se prezident Václav Havel, premiér Václav Klaus a ministr hospodářství Karel Dyba vyslovili pro tzv. supernulové řešení, tj. vzájemné škrtnutí všech pohledávek. Za dané situace to byla nepochybně správná a zároveň vlastně jediná schůdná cesta.⁴² Tento návrh měl být předmětem jednání mezi Klausem a Mečiarom, avšak schůzka, naplánovaná na 23. dubna 1993, se nakonec neuskutečnila.⁴³ 28. dubna Mečiar oznámil, že české straně v otázce supernulové varianty nevěří. Znovu upozornil, že Praha doposud nevydala Slovensku alikvotní část slovenského zlata.⁴⁴ Guvernér ČNB Josef Tošovský tyto výtky odmítl: prohlásil, že Mečiar v otázce dluhu SBČS „zpochyb-

38 Podle článku 3, odst. 2 ústavního zákona č. 542/1992 Sb. o zániku České a Slovenské Federativní Republiky nesměly Česká republika a Slovenská republika užívat státní symboly zaniklé federace. *Sbírka zákonů ČSFR, ČR, SR*, částka 110, s. 3253–3254. Česká národní rada odmítla toto ustanovení respektovat a stanovila 17. prosince 1992 demonstrativně jako vlajku České republiky dosavadní československou vlajku, viz zákon č. 3/1993 Sb. o státních symbolech České republiky. *Sbírka zákonů ČR*, roč. 1993, částka 2 z 29. 12. 1992, s. 26–32.

39 MOJŽITA, Miroslav: *Formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1993–1994*. Bratislava 2004, s. 110–111.

40 JEŽEK, Tomáš: *Zrození ze zkumavky. Svědectví o české privatizaci 1990–1997*. Praha 2007, s. 155–156.

41 AMZV ČR, ZÚ Bratislava, kart. 1, př. číslo 32/2005, 1994, fasc. 102, ekonomické zprávy a informace.

42 Prezident Havel podporuje supernulovou variantu. *Lidové noviny*, 19. 4. 1993, s. 1, též: Hovory z Lán, tamtéž, s. 8. ska, ph, ge: Kde narýsujeme supernulovou čáru. *Lidové noviny*, 20. 4. 1993, 1; Ze Slovenska. *Lidové noviny*, 20. 4. 1993, s. 3.

43 Ska: Supernula zatím odložena. *Lidové noviny*, 22. 4. 1993, s. 1.

44 Mečiar Praze nevěří. *Lidové noviny*, 29. 4. 1993, s. 1.

ňuje nezpochybnitelné“, na druhé straně že česká strana slovenský nárok na část měnového zlata nikdy nezpochybnila.⁴⁵ Celá věc byla dočasně odložena. Akcie slovenských DIKů byly nakonec vydány na základě usnesení vlády ČR z 12. května 1993.⁴⁶ 15. července 1993 byla podepsána dohoda o rozdělení aktiv a pasiv mimo dluhu SBČS. Nepodařilo se naproti tomu dojednat rozdělení schodku státního rozpočtu federace za rok 1992 a slovenská strana se také odmítla podílet na nedoplatku z daně z obrátu do tohoto rozpočtu v závěru roku 1992.⁴⁷ Z české strany šlo o nový požadavek ve výši dvou miliard Kčs, přičemž primární otázkou nebyly peníze, ale prestiž vlády. Velvyslanec Mjartan informoval 17. září 1993 Bratislavu, že „viacerí členovia českej vlády sa pri neoficiálnych rozhovoroch vyjadrili v tom zmysle, že neočakávajú zo Slovenska žiadne finančné prostriedky, ale celý postup musí mať priebeh, ktorý bude verejnosti pochopiteľný a politicky prijateľný“.⁴⁸ Ovšem s novými nároky vystoupil i Mečiar, a to nepochybně rovněž z čistě prestižních důvodů a s cílem získat pro sebe náklonnost veřejného mínění. V interview pro Českou televizi 3. října 1993 tvrdil, že Slovensko má dostat osm miliard švýcarských franků za svou předávku vůči Německu z doby druhé světové války, protože tento dluh byl zahrnut do společné bilance ČSFR.⁴⁹

Vztahy mezi ČR a SR v letech 1994–1998

Dne 8. února 1994 opustilo poslanecký klub HZDS osm poslanců, kteří založili Alternativu politického realismu. 9. března 1994 přednesl slovenský prezident Michal Kováč v Národní radě SR zprávu o stavu republiky, ve které vznesl závažné námitky proti způsobu Mečiarovy vlády. O dva dny později – 11. března – Národní rada vyslovila Mečiarově vládě nedůvěru, když se při hlasování část poslanců podporujících doposud vládu zdržela hlasování nebo opustila sál, a prezident Kováč vládu odvolal.⁵⁰ 15. března byla nahrazena přechodným kabinetem Jozefa Moravčíka. Po dohodě politických stran přijala o dva dny

45 Ph: Mečiar zpochybnil nezpochybnitelné. *Lidové noviny*, 6. 5. 1993, s. 1.

46 Ge: Akcie za kupóny dostanou všichni. *Lidové noviny*, 13. 5. 1993, s. 1.

47 Jednání o majetku federace: dohoda o převodu aktiv a pasiv. *Lidové noviny*, 16. 7. 1993, s. 1. Podrobněji o problému vypořádání dluhu a jednáních kolem něj viz RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Česko-Slovenska*, s. 406–410.

48 DA MZV SR, ZÚ Praha, kart. 1, č. 427/93-SV.

49 Mečiarův výrok prý televize zkreslila. *Lidové noviny*, 6. 10. 1993, s. 1.

50 KOVÁČ, Michal: *Pamäti*, s. 186–189.

později Národní rada ústavní zákon o zkrácení volebního období a vypsaní předčasných voleb na 30. září až 1. října 1994.⁵¹

Vývoj na Slovensku české velvyslanectví pečlivě monitorovalo. Periodická zpráva velvyslanectví za měsíc duben byla velmi opatrná v prognóze dalšího politického vývoje a výsledku podzimních voleb.⁵² Vláda Jozefa Moravčíka měla v úmyslu posunout vztahy s Českou republikou na vyšší úroveň, avšak česká vláda Václava Klause zachovávala zdrženlivost, protože se obávala, že se Mečiar do křesla premiéra vrátí. V tomto směru také ministerstvo zahraničí ČR vedené Jozefem Zielencem instruovalo velvyslance Šedivého.⁵³ Proto se dojednání sporných otázek česká vláda rozhodla raději odložit a neměl o nich jednat ani prezident Václav Havel, který navštívil Slovensko 26. května 1994.⁵⁴ Václav Klaus označoval politiku HZDS za vnitřní problém Slovenska a na rozdíl od jiných českých i slovenských politiků Mečiarovi věřil.⁵⁵ Výměna vlády na Slovensku proto neměla na vztahy mezi Českou a Slovenskou republikou vliv, protože šlo o příliš krátké období.

V předčasných parlamentních volbách 30. září až 1. října 1994 na Slovensku opět zvítězilo HZDS ve spolupráci se zcela okrajovou Roľníckou stranou Slovenska (RSS). Důsledkem byl návrat Vladimíra Mečiara do funkce premiéra. Mečiar poté provedl razantní čistku ve výborech Národní rady SR i ve státní správě.⁵⁶ Především odstranění představitelů opozice z většiny parlamentních výborů a obsazení vedení státního rozhlasu, televize, prokuratury a Nejvyššího kontrolního úřadu výhradně stoupenci HZDS, které bylo provedeno na celonočním zasedání Národní rady 3. listopadu (resp. v noci z 3. na 4. listopadu) vyvolalo značné obavy širší veřejnosti o osud demokracie na Slovensku. Mečiar zahájil ostrou kampaň, aby Národní rada odvolala prezidenta Kováče z funkce, k čemuž ale vládní koalice neměla potřebnou ústavní většinu. Slovensko sice zůstalo navenek parlamentní demokracií západního typu, ve skutečnosti však

51 Ústavný zákon č. 70/1994 Z. z. zo 17. 3. 1994 o skrátení volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky. *Zbierka zákonov SR*, roč. 1994, čiastka 20 z 10. 4. 1994, online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1994-70> (23. 2. 2026).

52 AMZV ČR, ZÚ Bratislava, periodické zprávy pro MZV, neuspořádané spisy, zpráva za duben 1993.

53 Tamtéž, nezařazené spisy.

54 Tamtéž, přír. číslo 66/2005, neřazené spisy, čj. 92.547/94-1, podkladové materiály k návštěvě prezidenta ČR v SR 24. 5. 1994.

55 V létě 2012 poslal Václav Klaus jako prezident České republiky k všeobecnému překvapení veřejnosti Mečiarovi dopis k jeho 70. narozeninám, ve kterém mu děkoval za spolupráci při pokojném rozdělení Československa. Viz: Umíte držet slovo, pochválil Klaus Mečiara. *Právo*, 20. 7. 2012, s. 3. Vladimír Mečiar přitom tehdy již stál zcela mimo aktivní politiku a slovenská politická scéna jej zcela ignorovala.

56 *Dejiny Slovenska. Dátumy, udalosti, osobnosti*. Bratislava – Praha 2007, s. 712–713.

veřejný život i veřejnoprávní média ovládalo HZDS, které se navíc stalo „stranou jednoho muže“, totiž Vladimíra Mečiara. Ten se snažil dostat pod svou kontrolu především státní rozhlas a televizi, což se mu celkem podařilo. Země byla postižena několika temnými aférami, majícími někdy i kriminální charakter, jako například zavlčení syna prezidenta Kováče do Rakouska slovenskou tajnou službou (Slovenská informačná služba – SIS), mafiánské praktiky při privatizaci státního majetku, vražda Roberta Remiáše, za kterou zřejmě stála rovněž SIS, zbavení poslance Františka Gauliedera poslaneckého mandátu a jiné.⁵⁷ To vše vyvolalo velmi negativní ohlasy v zahraničí.

Od nástupu třetí Mečiarovy vlády došlo k postupnému, ale výraznému vzdalování se Slovenska kritériím Evropské unie a také k částečnému zhoršování slovensko-českých vztahů. Začalo být zřejmé, že Slovensko nebude na rozdíl od České republiky přijato v první vlně do NATO; 6. července 1996 navštívily Bratislavu Hillary Clintonová a ministryně zahraničních věcí USA Madeleine Albrightová, které v soukromém rozhovoru s prezidentem Kováčem vyjádřily nesouhlas s politikou Vladimíra Mečiara, projevíly obavy o stav právního státu a vyslovily výtku, že Slovensko zaostává při budování demokratických struktur; obdobný názor sdělila americká ministryně i při jednání s Vladimírem Mečiarrem.⁵⁸ Na summitu NATO v Madridu v roce 1997 Slovensko na rozdíl od ČR, Maďarska a Polska nedostalo pozvánku. Podobně se vyvíjela situace ohledně vstupu do EU: 16. července 1997 vyšetřující komise EU zveřejnila posudek, v němž se kriticky vyjádřila ke stavu právního státu a demokracie na Slovensku a doporučila odložit zahájení přístupových rozhovorů. Dne 1. října Evropská komise na základě posudku konstatovala, že Slovenská republika nesplňuje politická kritéria vyžadovaná od členských států. Hrozilo tak, že se česko-slovenská hranice stane východní hranicí Evropské unie, což by znamenalo zavedení „tvrdého“ hraničního režimu. Pro Českou i Slovenskou republiku to byla značně nepříjemná situace.

Autoritativní tendence druhé Mečiarovy vlády se projevíly i ve vzájemných česko-slovenských vztazích. V roce 1994 Slovensko zavedlo tzv. certifikáty kvality, které pod záminkou kontroly jakosti znesnadňovaly přístup českého zboží na slovenské trhy. Kromě toho slovenská vláda zavedla dovozní přírážku, což dohoda o česko-slovenské unii na přechodnou dobu umožňovala, a využila na-

57 Nedostatek místa neumožňuje podrobnější výklad těchto afér, podrobněji k tomu viz RYCHLÍK, Jan a kol.: *Dějiny Slovenska*. Praha 2024, s. 558–661, KOVÁČ, Dušan: *Dejiny Slovenska*, s. 398–410.

58 KOVÁČ, Michal: *Pamäti*, s. 316–318.

víc možnosti pětiprocentní odchylky kurzu zúčtovacího ECU⁵⁹, kterým se zúčtovaly pohledávky na clearingovém účtu, od kurzu k „normálnímu“ ECU, čímž se v důsledku kurzového rozdílu české zboží ještě více prodražovalo. V důsledku toho slovenský vývoz do České republiky trvale převážil nad dovozem. Na počátku roku 1995 už ale Česká republika měla dostatečné devizové rezervy, a proto přestala mít na clearingové dohodě zájem. Většina zboží byla totiž stejně osvobozena od cla v rámci CEFTA. Navíc čím dál tím více zboží z České republiky směřovalo do zemí Evropské unie, se kterou měly obě republiky uzavřeny asociační dohody.⁶⁰

Koncem jara 1995 česká vláda navrhla Slovensku ukončení platnosti clearingové dohody a Václav Klaus se v této věci obrátil 10. května na Mečiara zvláštním dopisem.⁶¹ Platby za zboží měly být napříště účtovány ve volně směnitelných měnách, pro neobchodní platby měla být eventuálně uzavřena nová zvláštní platební dohoda, která měla řešit především převody důchodů.⁶² Mečiar na Klausův dopis nereagoval, avšak ve svém vystoupení 15. května označil návrh na zrušení platební dohody za český pokus o ovládnutí středoevropského trhu. Slovenský premiér zároveň pohrozil, že v případě jednostranného vypovězení platební dohody zváží Slovensko vypovězení celní unie.⁶³ Česká vláda se přesto 7. června rozhodla dohodu vypovědět, pokud slovenská strana nepřistoupí na jednání.⁶⁴ 16. června Mečiar znovu prohlásil, že Slovensko zváží další výhodnost celní unie. Také připomenul, že Česká republika nyní dluží Slovensku v rámci mezního úvěru asi pět miliard korun a vyjádřil obavu, že Praha nebude chtít tento dluh zaplatit s ohledem na doposud nevypořádaný zbytek federálního majetku a údajný dluh Slovenska v rámci likvidace Státní banky československé.⁶⁵ Učinil tak přesto, že česká vláda už o dva týdny dříve prohlásila, že saldo z mezního úvěru clearingové dohody vůči Slovensku vyrovná

59 ECU (European Currency Unit) byla pomyslná zúčtovací jednotka používaná v Evropských společenstvích, resp. Evropské unii před zavedením společné měny – eura.

60 Podrobněji viz RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Česko-Slovenska*, s. 401–406.

61 Ip: Klaus se chce s Mečiarem dohodnout. *Lidové noviny*, 11. 5. 1995, s. 1.

62 Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) v té době vyplácela na Slovensku měsíčně asi 1800 pojištěnců a Slovenská správa zase poukazovala do České republiky asi 800 důchodů. Ps: Neobchodní platby se Slovenskem po zrušení clearingů určí dohoda. *Lidové noviny*, 13. 5. 1995, s. 3.

63 Miš: Podle Mečiara nejde o clearing, ale o ovládnutí středoevropského trhu. *Lidové noviny*, 16. 5. 1995, s. 1.

64 POLIŠENSKÝ, Ivo – ŠTĚTKA, Jan: Klaus vypověděl platební dohodu. *Lidové noviny*, 8. 6. 1995, s. 1.

65 Slovensko zvažuje výhodnost celní unie. *Lidové noviny*, 17. 6. 1995, s. 1

a nebude jeho zaplacení spojovat s ostatními finančními otázkami.⁶⁶ Protože slovenská vláda na jednání nepřistoupila, Česká republika dohodu 29. června 1995 jednostranně nótou vypověděla s tříměsíční výpovědní lhůtou. Dohoda tak zanikla 30. září 1995.⁶⁷ Existence celní unie nebyla vypovězením clearingové dohody dotčena. K vypovězení dohody o celní unii ze slovenské strany nedošlo a celní unie se udržela až do vstupu obou republik do Evropské unie.

Ve dnech 10. až 11. října 1997 navštívil Klaus Bratislavu a dohodl se s Mečiarom na ustavení komise, která by vypracovala návrh řešení zbytku majetkových pohledávek.⁶⁸ Krátce na to došlo v české vládní koalici ke krizi, která vešla do dějin jako „sarajevský atentát“. V době Klausovy oficiální cesty do Sarajeva podali 28. listopadu ministři za KDÚ-ČSL demisi a zároveň část vedení ODS vyzvalo Václava Klause, aby složil funkci. Následující den se k výzvě připojil i prezident Václav Havel. 30. listopadu 1997 podal Klaus skutečně demisi, čímž padla celá vláda. Už jako premiér v demisi udělal Klaus vůči Mečiarovi vstřícné gesto, když se rozhodl vrátit Slovensku zlatý poklad někdejšího slovenského státu, deponovaný v trezorech ČNB, byť pro Klausův odchod z úřadu se transfer nakonec nerealizoval.

Část poslanců a politiků ODS mající výhrady ke Klausovi se pokusila stranu ovládnout, a když se jim to nepodařilo, opustila ji a založila nový subjekt – Unii svobody (US). Předsedou se stal dosavadní ministr vnitra Jan Ruml. Novým premiérem byl jmenován Josef Tošovský, dosavadní guvernér České národní banky, jehož přechodná vláda měla dovést zemi k předčasným volbám.⁶⁹ Zajímavý byl postoj Vladimíra Mečiara k „sarajevskému atentátu“, jak novináři odstranění Klause z funkce premiéra žertovně nazvali. Ve veřejném projevu 4. prosince vyjádřil své sympatie k Václavu Klausovi, odsoudil „puč“ proti němu a prohlásil, že pokud bude jmenována nová česká vláda, s žádným „pučistickým premiérem“ jednat nebude. Potom se dopustil řady invektiv vůči České republice a také několika vulgárních výroků na adresu prezidenta Václava Havla.⁷⁰ Ačkoliv český velvyslanec v Bratislavě Rudolf Slánský požádal, aby česká vláda na Mečiarovo vystoupení nereagovala a neeskalovala tak situaci, nově jmenovaný český ministr zahraničí Jaroslav Šedivý poslal do Bratislavy protest

66 Ip.: Vláda čeká na Mečiarovu odpověď. *Lidové noviny*, 1. 6. 1995, s. 1.; viz též úvodník: POLIŠENSKÝ, Ivo: Clearing na rozcestí. *Lidové noviny*, 1. 6. 1995, s. 1.

67 Sdělení MZV č. 205/1995 Sb. *Sbírka zákonů ČR*, částka 55, online in: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1995/205?zalozka=text> (23. 2. 2026).

68 ŠEDIVÝ, Jaroslav: *Diplomacie je uměním kompromisu. Cesta do NATO, do EU a další příběhy 1995–2002*. Praha 2009, s. 167.

69 Tamtéž.

70 ČAPKA, František a kol.: *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha 1999, s. 865–866.

a zrušil plánované setkání se slovenskou ministryní zahraničních věcí Zdenkou Kramplovou.⁷¹

Vnitropolitické dopady rozdělení ČSFR

Vzájemné česko-slovenské vztahy měly i vnitropolitický aspekt. Vznikem dvou samostatných států vznikly také dvě nové menšiny – slovenská v České republice a česká na Slovensku. Až do roku 1993 se totiž Slováci v České republice ani Češi na Slovensku za menšinu nepovažovali. Česká menšina na Slovensku byla málo početná: šlo asi o 60 tisíc osob. Slovenská menšina v České republice byla naproti tomu poměrně velká: při sčítání lidu v roce 1991 se v České republice přihlásilo k slovenské národnosti 314 877 osob.⁷² Slováci v České republice i Češi na Slovensku ovšem tvořili (a tvoří) menšiny *sui generis*, které se zásadním způsobem liší od jiných menšin. Češi na Slovensku a Slováci v České republice tvořili diasporu, tj. žili rozptýleně. Jejich sociální struktura byla deformovaná, protože především v případě Slováků v České republice šlo ve zvýšené míře o příslušníky inteligence rekrutující se z někdejší federální byrokracie. Při blízkosti obou národů také u obou menšin probíhala silná přirozená asimilace, která například za deset let snížila počet Slováků v České republice na 193 190 osob.⁷³

Postavení i problémy obou menšin byly v zásadě shodné nebo obdobné, takže totéž, co se týkalo Slováků v českých zemích se zpravidla zrcadlově týkalo i Čechů na Slovensku. Problémy, které Slováci v České republice a Čechy na Slovensku zajímaly, byly také s ohledem na neexistenci jazykové bariéry zcela odlišné od problémů ostatních menšin. Slováci v České republice nemuseli především řešit otázku používání svého jazyka, protože i v samostatné České republice mohli používat slovenštinu v úředním styku, byť bezprostředně po rozdělení se používání slovenštiny setkávalo někdy s nepochopením části úředníků i české veřejnosti.⁷⁴ Neprojevovali rovněž zájem o vlastní školství, protože na nic podobného nebyli zvyklí ani z doby před 31. prosincem 1992.

71 ŠEDIVÝ, Jaroslav: *Diplomacie je uměním kompromisu*, s. 168–169.

72 RYCHLÍKOVÁ, Magdaléna: *Slováci v Praze*. Praha 2011, s. 43, též VRANOVSKÝ, Pavel – LIPTÁK, Peter – PROKOP, Radim – ŠRAJEROVÁ, Oľga: *Quo vadis, slovenská menšina?* Praha 1999, s. 22.

73 RYCHLÍKOVÁ, Magdaléna: *Slováci v Praze*, s. 42.

74 V informaci velvyslance Ivana Mjartana pro 1. teritoriální odbor MZV SR o plnění smlouvy o dobrém sousedství a spolupráci z 2. 7. 1993 se o tom říká toto: „Slobodné používanie slovenského jazyka na verejnosti a pred štátnymi orgánmi, garantované touto zmluvou, sa často

Hlavním problémem, který tísnil Čechy na Slovensku a Slováky v České republice, byla otázka státního občanství.⁷⁵ Problém spočíval v tom, že při vzniku federace se s platností od 1. ledna 1969 stal každý československý občan současně buď občanem České socialistické republiky nebo občanem Slovenské socialistické republiky a to podle toho, kde se narodil, případně kde se narodili jeho rodiče.⁷⁶ Občanství republiky ovšem mělo význam jen pro obsazování funkcí na úrovni federace, pro běžné občany bylo bezvýznamné, protože občané jedné republiky měli na území druhé republiky stejná práva a stejné povinnosti. Zánikem federace ovšem nabylo dosavadní občanství republiky zásadní význam a řada lidí náhle zjistila, že upadla do postavení cizinců.

Osoby, stojící před problémem volby občanství, se skutečně nerozhodovaly svobodně, byť úřady obou republik tvrdily opak. Především pro osoby ve státní či veřejné službě od počátku ani neexistovala jiná možnost než přijmout občanství republiky svého pobytu. Šlo přitom o početnou skupinu osob z řad policistů, důstojníků, celníků, zaměstnanců někdejších federálních úřadů a ministerstev apod. Ale i u osob nepracujících ve státní sféře byla svoboda volby iluzorní, protože statut cizince přinášel spoustu komplikací. Většina lidí, kterých se to týkalo, se proto nakonec „dobrovolně“ rozhodla přijmout bez ohledu na svou národnost státní občanství té republiky, ve které žila. Občané jedné republiky v zásadě neměli problém získat povolení k trvalému pobytu na území druhé republiky, alespoň ne v případech, kdy tam již před zánikem federace byli trvale přihlášení k pobytu. Třebaže povolení k trvalému pobytu (tzv. zelená karta) v mnoha ohledech v každodenním životě zrovnoprávněovala cizince s občany příslušné republiky, šlo stále o cizince, který neměl žádná politická práva, včetně například práva spolčovacím, které bylo rovněž vyhrazeno jen státním občanům.⁷⁷

stáva terčom arogantných poznámok a averzie časti českej verejnosti a štátnych úradníkov.“
DA MZV SR, ZÚ Praha (1993), k. 1, č. 168/93 – 1 TEO.

75 Podrobněji k problematice státního občanství viz RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Česko-Slovenska*, s. 382–389.

76 Viz zákon č. 165/1968 Sb. z 19. 12. 1968, *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1968, částka 46 z 22. 12. 1968, s. 452–453. Dosavadní českoslovenští občané se ke dni nabytí platnosti zákona (1. ledna 1969) stávali občany té republiky, na jejímž území se narodili (§ 3). Děti mladší 15 let získávaly občanství rodičů, pokud byli oba občany téže republiky. Pokud měl každý z rodičů občanství jiné z republik, mělo dítě občanství té republiky, na jejímž území se narodilo (§ 6). Obě republiky si stanovily svými zákony podmínky nabývání a pozbývání svého státního občanství, viz zákon ČNR č. 39/1969 Sb. z 29. 4. 1969, *Sbírka zákonů ČSSR, ČSR, SSR*, roč. 1969, částka 14 z 8. 5. 1969, s. 149–152 a zákon SNR č. 206/1968 Sb. z 28. 12. 1968, *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1968, částka 51 z 29. 12. 1968, s. 542–545.

77 Tento problém se projevil při zakládání slovenských spolků v České republice a také při založení České besedy na Slovensku. Zákon o sdružování občanů (spolkový zákon) č. 83/1990

Ve dnech 19. až 20. června 1998 se uskutečnily v České republice předčasné volby do Poslanecké sněmovny. ODS do nich přicházela značně oslabena, protože protiklausovská platforma, poté co se jí „sarajevským atentátem“ nepodařilo zbavit Klause předsednictví, se 17. ledna ustavila jako samostatná pravicevá strana – Unie svobody (US). Ve volbách podle očekávání zvítězila ČSSD, která získala 32,31 procenta hlasů, následovala ODS s 27,74 procenty hlasů. Jediným myslitelným partnerem pro ČSSD se stala KDÚ-ČSL, avšak ani s ní neměli sociální demokraté dost křesel, aby mohli sestavit vládu. Předseda ČSSD Miloš Zeman, kterého 22. června 1998 pověřil Havel sestavením nové vlády, proto přišel s netradičním řešením, které vešlo do dějin pod názvem „opoziční smlouva“. Zeman nabídl ODS funkce ve vedení Poslanecké sněmovny i Senátu výměnou za to, že bude tolerovat „jednobarevnou“ vládu ČSSD a nevyvolá hlasování o důvěře. Důležitá personální opatření a politická rozhodnutí měla být mezi oběma stranami konzultována. ODS se tak sice stala opoziční stranou, ale současně se vlastně podílela na vládě.

Období „nadstandartních vztahů“ mezi ČR a SR

Zatímco Václav Klaus byl pro korektní vztahy se Slovenskem, se kterým se ale Česká republika na druhé straně neměla nějak zvlášť politicky vázat, Zeman naopak usiloval o co nejlepší a nejintenzivnější vztahy s Bratislavou. Pokud byl u moci Mečiarův kabinet, byly zřejmě takovéto vztahy nemožné; avšak i na Slovensku se schylovalo k velkým změnám: 3. července 1997 utvořilo pět opozičních stran (Demokratická únia – DÚ, KDH, Demokratická strana – DS a Sociálnodemokratická strana Slovenska – SDSS) Slovenskou demokratickou koalici (SDK) s cílem porazit ve volbách plánovaných na příští rok HZDS. Motem se stalo heslo: „Všichni proti Mečiarovi“. Protože Mečiarova vláda prosadila v Národní radě zákon požadující od volebních koalic dosažení násobku pěti-procentní uzavírací klausule podle počtu stran koalice, což fakticky činilo koalice nevolitelnými, přetransformovala se Slovenská demokratická koalice v Stranu demokratické koalice s exkluzivním členstvím. Vzorem byla integrace

Sb. z 27. 3. 1990 (*Sbírka zákonů ČSFR, ČR, SR*, roč. 1990, částka 19 z 29. 3. 1990, s. 366–369) totiž dával právo na sdružování jen československým občanům, což v nových podmínkách striktně vzato znamenalo, že v ČR mohli být členy jen ti Slováci, kteří měli české občanství, a na Slovensku jen ti Češi, kteří měli občanství slovenské. Většina potenciálních členů ovšem příslušné občanství neměla. Třeba ale říci, že spolky se obecně vyznačovaly velmi slabou členskou základnou. O slovenských spolcích v České republice viz RYCHLÍKOVÁ, Magdaléna: *Slováci v Praze*, s. 52–65.

maďarských politických stran na Slovensku: 21. června 1998 se v Dunajské Středě uskutečnil slučovací sjezd tří maďarských stran – Spolužití, Maďarské občanské strany a Maďarského křesťansko-demokratického hnutí (MKDH) – do nové strany s názvem Strana maďarské koalice (SMK). Předsedou se stal Béla Bugár, dosavadní předseda MKDH. Ustavující sjezd „nové“ strany SDK se uskutečnil 4. července 1998 v Trnavě, předsedou byl zvolen dosavadní mluvčí Slovenské demokratické koalice a místopředseda KDH Mikuláš Dzurinda. Strana demokratické levice (SDL) se rozhodla spolupracovat při politické eliminaci Mečiara s SDK, navíc 5. dubna 1998 na ustavujícím sjezdu v Banské Bystrici vznikla ještě Strana občanského porozumění (SOP), v jejímž čele stanul polistopadový předseda SNR Rudolf Schuster. Před parlamentními volbami se aktivizovaly různé mimovládní organizace, které zahájily Občanskou kampaň (OK) za čestné a spravedlivé volby.⁷⁸

Volby se uskutečnily 25.–26. září 1998 a znamenaly zásadní přelom v dalším vývoji Slovenska. Nejvíce hlasů sice získalo opět HZDS (27 %), avšak SDK zůstala jen těsně za ním (26,3 %). Na třetím místě skončila SDL (14,6 %), následovala SMK (9,1 %), SNS (9 %) a SOP (8 %). Vítězství ale nebylo Mečiarovi tentokrát nic platné, protože SDK, SDL, SMK a SOP prohlásily, že HZDS je pro ně jako partner nepřijatelné a o společné vládě s ním nebudou jednat. Místo toho zahájily jednání mezi sebou. Na ustavující schůzi nové Národní rady 29. října byl jejím novým předsedou zvolen Jozef Migaš (SDL), kterému s ohledem na neobsazenou funkci prezidenta připadla povinnost designovat nového premiéra. Stal se jím Mikuláš Dzurinda. Následující den (30. října) byla jmenována koaliční vláda složená z ministrů za SDK, SDL, SMK a SOP. HZDS a SNS skončily v opozici.⁷⁹ Petr Pithart o tom ve svých vzpomínkách o volbách v roce 1998 napsal: „Slovenský volič byl všemi možnými prostředky přesvědčován, aby šel volit. [...] Riskantní hypotéza se potvrdila: pouhý fakt vyšší volební účasti odstavil Mečiara od moci. Volební účast byla téměř 85 %, v té době vysoko převyšovala volební účasti v České republice a v Maďarsku. Byl to malý velký zázrak: slovenská občanská společnost, která do té doby existovala spíše v zárodečné podobě [...] podala výkon, jako by šlo o vyspělou západní demokracii.“⁸⁰

Nová vláda si stanovila ambiciózní program. V zahraniční politice bylo jejím cílem překonat izolaci Slovenska a znovu je začlenit do integračního proce-

78 ŠIMKO, Ivan: *Ako sme si nasadili červené nosy a vyhnali Mečiara*. Žilina 2018, s. 270–312.

79 HONZÁK, František – LONDÁK, Miroslav a kol.: *Dejiny Slovenska. Dátumy, udalosti, osobnosti*, s. 730; MESEŽNIKOV, Grigorij (ed.): *Volby 1998. Analýza volebných programov politických strán a hnutí*. Bratislava 1998; BŮTORA, Martin – MESEŽNIKOV, Grigorij – BŮTOROVÁ, Zuzana: *Kto? Prečo? Ako? Slovenské voľby 98*. Bratislava 1999.

80 PITHART, Petr: *Po devětaosmdesátém. Rozpomínání a přemítání*. Praha 2015, s. 422–423.

su. Volby ovšem přišly příliš pozdě, a Slovensko již nebylo zařazeno do první vlny rozšiřování NATO, které se uskutečnilo v roce 1999, a při němž do aliance vstoupily slovenští sousedé Česká republika, Maďarsko a Polsko. O to více se slovenská vláda snažila dosáhnout s ostatními státy V4 alespoň členství v EU. Pro Slovensko (ale neméně i pro Českou republiku) bylo totiž s ohledem na vzájemné úzké vazby mimořádně důležité, aby se hranice mezi nimi nestala východní hranicí Evropské unie. V tomto ohledu vyvinul nový ministr zahraničních věcí Eduard Kukan, velmi schopný kariérní diplomat, velkou iniciativu, která brzy přinesla ovoce: 13. října 1999 získala Slovenská republika doporučení Evropské komise k zahájení rozhovorů.⁸¹ Koncem roku 2002 si mohla druhá Dzurindova koaliční vláda připsat další úspěch: na pražském summitu NATO 21.–22. listopadu Slovensko společně s Bulharskem, Estonskem, Litvou, Lotyšskem, Rumunskem a Slovinskem pozvánku ke vstupu do NATO dostalo.⁸²

Premiéři Miloš Zeman a Mikuláš Dzurinda nepatřili k těm politikům, kteří v roce 1992 usilovali o rozdělení společného státu, ale naopak o jeho zachování, a totéž platilo o naprosté většině členů jejich vlád. Nové kabinetů nechtěly svou politiku vůči druhé republice stavět na negativním vymezení, ale na co nejúžší spolupráci. Menšinová vláda sociálního demokrata Miloše Zemana proto dokázala bez obtíží nastolit se slovenskou koaliční vládou Mikuláše Dzurindy velmi dobré vztahy a dotáhnout ve vzájemné spokojenosti do konce konečně i doposud nevyřešené problémy, především dokončení dělení federálního majetku a otázku státního občanství.

Otázka státního dluhu byla vyřešena z české strany už dříve navržením „nulové varianty“ spočívající ve škrtnutí veškerých vzájemných pohledávek a závazků obou stran, že v budoucnu už nebudou žádné nároky vznášet. Návrh novely zákona o státním občanství, který schválily obě komory českého parlamentu v červenci 1999 umožňoval získat na požádání české státní občanství všem někdejšími československým občanům majícím československé občanství k 31. prosinci 1992 a žijícím od rozdělení státu na území České republiky. Stanovoval také, že nabytím občanství Slovenské republiky občan České republiky občanství neztrácí, pokud byl k 31. prosinci 1992 československým občanem.⁸³ Slovenské úřady vyšly vstříc těm bývalým československým občanům, kteří se v letech 1993–1994 z nutnosti vyvázali ze slovenského občanství, aby si mohli

81 HONZÁK, František – LONDÁK, Miroslav a kol.: *Dejiny Slovenska. Dátumy, udalosti, osobnosti*, s. 735.

82 Summit NATO v Praze 2002. In: Wikipedia, online in: https://cs.wikipedia.org/wiki/Summit_NATO_v_Praze_2002 (6. 2. 2026).

83 § 18 a § 18a zákona č. 194/1999 Sb. z 29. 7. 1999, *Sbírka zákonů ČR*, částka 65 z 2. 9. 1999, s. 3357–3359.

zvolit občanství České republiky: těmto bývalým slovenským a nyní českým občanům bylo na žádost občanství Slovenské republiky znovu uděleno.⁸⁴

K vyznamnému pokroku došlo v oblasti vzdělávání: občanům jedné republiky bylo umožněno bez omezení studovat na vysokých školách v druhé republice za stejných podmínek jako občanům této republiky. Tuto dohodu připravil již Jan Sokol, český ministr školství v přechodné vládě Josefa Tošovského, jmenované po pádu Klausova kabinetu. S platností od 1. dubna 2001 vstoupila v platnost dohoda o vzájemném bezplatném poskytování nutné lékařské péče.⁸⁵ Tu předpokládala již dohoda podepsaná ještě na podzim 1992, která však nevstoupila v platnost.⁸⁶

16. dubna 2003 podepsala česká delegace složená z nového prezidenta České republiky Václava Klause, předsedy vlády sociálního demokrata Vladimíra Špidly, který po volbách v roce 2002 nahradil Miloše Zemana, a ministra zahraničí Cyrila Svobody v Aténách protokol o přistoupení České republiky k Evropské unii. Týž den podepsal přístupový protokol za Slovensko také slovenský prezident Rudolf Schuster.⁸⁷ Dne 1. května 2004 se Česká republika stala spolu se Slovenskem, Polskem, Maďarskem, Slovinskem, Litvou, Lotyšskem, Estonskem, Maltou a Kypru plnoprávným členem Evropské unie. Zároveň zanikla česko-slovenská celní unie i členství České a Slovenské republiky ve Středoevropské zóně volného obchodu.⁸⁸ Už o měsíc dříve – 29. března 2004 – se Slo-

84 DA MZV SR, ZÚ SR Praha, Konzulární odbor (KO), Udelenie štátného občianstva, rok 2002, s. 2, rok 2003, kart. 10. Občanství bylo udělováno na základě § 7 odst. 3, písmeno b zákona o slovenském státním občanství č. 40/1993 Z. z. Pro úplnost dodejme, že v České republice byla zásada jediného státního občanství nejprve zrušena zákonem č. 186/2013 Sb. z 11. 6. 2013 (*Sbírka zákonů ČR*, roč. 2013, částka 77, online in: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2013/186?zalozka=text> (23. 2. 2026), zatímco na Slovensku byla naopak zavedena v roce zákonem č. 250/2010 Z. z. z 26. 5. 2010 (*Zbierka zákonov SR*, roč. 2010, částka 100 z 4. 6. 2010), online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2010-250> (23. 2. 2026) a pak v roce 2022 znovu zrušena zákonem č. 72/2022 Z. z. z 16. 2. 2022 (*Zbierka zákonov SR*, roč. 2022, částka 20 z 24. 2. 2022), online in: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2012-72> (23. 2. 2026).

85 Zdravotní péče mezi ČR a SR. In: *Právo*, 17.–18. 2. 2001, s. 15.

86 V praxi byla až do konce roku 1999 lékařská péče poskytována v druhé republice na základě dohod českých a slovenských pojišťoven. To se týkalo především pojištěnců Všeobecné zdravotní pojišťovny (VZP), která působila v obou republikách.

87 Členství v EU bylo v obou republikách schváleno referendem, které se na Slovensko konalo 16.–17. května 2003 a v České republice 12.–14. června 2003. Na Slovensku se referenda zúčastnilo 52,15 % oprávněných voličů, z nichž se pro členství v EU vyslovilo 92,46 %. V ČR se zúčastnilo 55,2 % oprávněných voličů, z nichž se pro členství vyslovilo 77,3 %.

88 CEFTA v roce 2004 vedle ČR, SR, Maďarska, Polska zahrnovala ještě Slovinsko (od roku 1996), Rumunsko (od 1997), Bulharsko (od 1999) a Chorvatsko (od 2002). Členství těchto států v CEFTA zaniklo jejich vstupem do EU, tedy u Slovinska roku 2004 a u Rumunska a Bulharska v roce 2007 a Chorvatska v roce 2013. Přibyli však noví členové: v roce 2006

vensko stalo členem NATO. To znamenalo, že Česká i Slovenská republika se staly formálně spojenci. Krátce poté – 17. dubna – se konalo druhé kolo prezidentských voleb, v němž zvítězil Ivan Gašparovič nad Vladimírem Mečiarom. Vstupem České republiky a Slovenska se automaticky vyřešila řada doposud existujících problémů vyplývajících z rozdělení Československa v roce 1992. Nyní totiž platila obecná zásada platná v EU, že občané jakéhokoliv členského státu EU jsou zároveň i občany Evropské unie a mají na území všech jeho členských států stejná práva a stejné povinnosti jako domácí občané vyjma těch práv, která jsou výslovně zákonem určena jen domácím občanům, především právo volit do zastupitelských sborů příslušného státu (s výjimkou voleb do obcí).

Slovenská Strana demokratické koalice byla příliš heterogenní, než aby se mohla dlouhodobě udržet. Vznik jednotné strany byl pouze formální, ve skutečnosti šlo stále o blok politických stran. Mikuláš Dzurinda se pokoušel vytvořit z SDK autentickou pravicovou křesťansko-demokratickou stranu, a když se mu to nepovedlo, založil v roce 2000 nový vlastní politický subjekt – Slovenskou demokratickou a křesťanskou unii – Demokratickou stranu (SDKÚ-DS). SDK se rozpadla. Část sympatizantů přešla do nově založené Aliance nového občana (ANO), liberální strany založené generálním ředitelem a spolumasitelem televizní společnosti Markíza Pavlem Ruskem. Také na levici došlo k přeskupení sil: ze strany SDL odešel poslanec Robert Fico a založil v roce 1999 vlastní stranu SMER, která měla hrát úlohu jakési umírněné levice. Vládní koalice byla příliš různorodá, protože v ní figurovaly jak pravicové, tak i levicové strany. Koncem roku 2004 došlo k integraci levice. Základem se stal SMER, s nímž se sloučila SDSS, malá Sociálně-demokratická alternativa a SDL. SMER přidal ke svému názvu přídomek „Sociálna demokracia“ (SMER-SD) a původně skutečně šlo o stranu sociálně-demokratického typu. 9. února 2006 prezident Gašparovič souhlasil s vypsáním předčasných voleb, které se uskutečnily 17. června 2006. Volby vyhrála strana SMER-SD Roberta Fica, která získala 29,14 procenta hlasů. Fico uzavřel dohodu se SNS a HZDS o koalici, ale stanovil si podmínku, že v kabinetu nebude Mečiar. S touto zásadní podmínkou nakonec Mečiar, byť nerad, souhlasil. Koaliční vláda pod Ficovým vedením byla jmenována 4. července 2006.

S obdobím první vlády Roberta Fica jsou spojeny dvě významné události: 21. prosince 2007 Slovensko vstoupilo společně s Českou republikou, Polskem, Maďarskem, Slovinskem, Litvou, Lotyšskem, Estonskem a Maltou do schen-

Severní Makedonie a následující rok Albánie, Bosna-Hercegovina, Černá Hora, Kosovo, Moldavsko (Republika Moldova) a Srbsko.

genského prostoru umožňujícím cestovat mezi státy bez pohraničních kontrol. Pro Slovensko mělo význam na prvním místě zrušení kontrol na hranicích s Českou republikou. I když mezi oběma republikami na základě dohody uzavřené ještě na podzim 1992 trval volný styk jen na základě občanských průkazů a česko-slovenskou hranici bylo možné překračovat kdekoli (tedy i mimo hraniční přechody), přece jen kontroly komplikovaly život především lidem žijícím na moravsko-slovenském pohraničí. Druhou důležitou událostí bylo přijetí eura. 8. července 2008 byl stanoven pevný kurz mezi eurem a slovenskou korunou v poměru 1 EUR = 30,1260 Sk. Eurem se na Slovensku začalo platit od 1. ledna 2009. Fico se stal stálíci slovenské politické scény. S výjimkou vlády pravého středu Ivety Radičové v letech 2010–2012 byl v letech 2006–2018 třikrát ministerským předsedou.⁸⁹

V nultých letech a v letech desátých zůstaly vztahy mezi Českou a Slovenskou republikou na velmi dobré úrovni, a to bez ohledu na to, že v Praze a v Bratislavě se vlády střídaly a z hlediska domácí politiky se často vnitropoliticky lišily. Zahraničněpolitické směřování obou republik bylo stejné: byla jím orientace na západní Evropu, NATO, spolupráci v rámci skupiny V4 a v rámci Evropské unie při zachování korektních vztahů k Rusku.

Období po roce 2010 charakterizuje v České i Slovenské republice úpadek klasických stran a nástup a nástup nových populistických hnutí využívajících nespokojenosti širokých vrstev. V České republice se takovými hnutími staly především ANO-2011 Andreje Babiše a Úsvit přímé demokracie (později Svoboda a přímá demokracie – SPD) Tomia Okamury. Na Slovensku vznikla řada nových stran s minimální členskou základnou, jako OĽANO (Občajní ľudia a nezávislé osobnosti) či Sloboda a solidarita (SaS).

Počátek pádu téměř nepřetržité vlády SMER a Roberta Fica se staly událostmi na jaře 2018. Dne 21. února 2018 byli v obci Veľká Mača v okrese Galanta ve vlastním domě nájemnými vrahy zastřeleni sedmadvacetiletý investigativní novinář Ján Kuciak a jeho stejně stará partnerka Martina Kušnírová (ta byla zavražděna, protože se stala svědkyní Kuciakovy vraždy). Kuciak, který pracoval pro zpravodajský portál Aktuality.sk, připravoval článek o podvodech italských podnikatelů na Slovensku a jejich napojení na italskou mafii 'Ndrangheta a jejich kontaktech s vysokými představiteli SMER. Článek a především pak násilná smrt autora a jeho partnerky vyvolaly demonstrace a protesty obyvatelstva proti vládě SMER srovnatelné svým rozsahem s demonstracemi v listopadu 1989. Tlak veřejnosti způsobil nejprve demisi ministra vnitra Roberta Kali-

89 Analýzu tří Ficových vlád viz KOVÁČ, Dušan: *Dejiny Slovenska*, s. 465–466; též LEŠKO, Marián – TÓDOVÁ, Monika: *Ficokracia*. Bratislava 2025; BÁRDY, Peter: *Fico. Posadnutý mocou*. Bratislava 2023, s. 11–156, 173–268.

ňáka a pak 15. března 2018 demisi celé Ficovy vlády. Novým premiérem se stal dosavadní místopředseda vlády Peter Pellegrini. Protesty vedené iniciativou „Za slušné Slovensko“ pokračovaly a vedly 31. května 2018 k demisi policejního prezidenta Tibora Gašpara. Pellegrini slíbil přísné vyšetření vraždy Kuciaka.⁹⁰ Pellegriniho vláda musela čelit opakovaným obviněním z korupce a mafiánských praktik.

Nové parlamentní volby se konaly v sobotu 29. února 2020. Podobně jako v roce 1998 měly volby podobu „všichni proti Mečiarovi“, tak nyní měly charakter „všichni proti Ficovi“. Nejvíce hlasů získalo OĽANO podnikatele Igora Matoviče (25,02 %), které na sebe „nabalilo“ ještě několik menších stran.⁹¹ Pověření na sestavení vlády získal po volbách Igor Matovič. Matovičovo OĽANO disponovalo v Národní radě jen 53 mandátů, což vedlo k nutnosti vytvořit poměrně širokou vládní koalici, budovanou na základě principu „anti Fico“: Vládní koalici tvořilo hnutí SME RODINA Borise Kollára, strana Sloboda a Solidarita a strana ZA ĽUDÍ bývalého prezidenta SR Andreje Kisky. Proti této velmi heterogenní vládě vystupoval SMER Roberta Fica jako nekompromisní opozice, která ale byla oslabena tím, že bezprostředně po volbách ze strany odešel Peter Pellegrini a založil vlastní stranu s názvem HLAS-Sociální demokracie.

Matovičova vláda se udržela pouze rok: už 30. března 2021 podal Matovič s celou vládou demisi. Prezidentka Zuzana Čaputová pověřila sestavením nové vlády dosavadního místopředsedu vlády rovněž za OĽANO Eduarda Hegera. Politické složení vlády zůstalo stejné, ve vládě zůstal i Igor Matovič, který se stal ministrem financí, funkci, kterou v jeho kabinetě měl právě Heger. V této době

90 27. září 2018 byli v Kolárovu zatčeni údajní přímí pachatelé vraždy a pak i jejich zprostředkovatelé, kteří měli konat na objednávku kontraverzního podnikatele Mariána Kočnera. Proces s přímými pachateli, zprostředkovateli i údajným objednavatelem vraždy začal 13. ledna 2020 před Specializovaným trestním tribunálem v Pezinku. V dubnu 2020 byl přímý pachatel vraždy, bývalý profesionální voják Miroslav Marček, který se přiznal ke střelbě na Kuciaka a jeho přítelkyni, odsouzen k třiatdvaceti letům vězení, jeho bratranec a společník při vraždě Tomáš Szabó byl v září odsouzen k pětadvaceti letům. Zoltán Andruskó, který byl jedním ze dvou zprostředkovatelů vraždy, uzavřel s prokurátorem dohodu o vině a trestu, stal se hlavním svědkem obžaloby proti Kočnerovi a byl odsouzen 3. září 2020 na patnáct let, zatímco druhou zprostředkovatelku vraždy Alenu Szuszovou soud pro nedostatek důkazů osvobodil. Osvobozen byl i Marián Kočner, protože soud dospěl k závěru, že výpovědi Andruskóa nejsou dostatečným důkazem. Kočner se na svobodu stejně nedostal, protože byl zatím odsouzen v jiné kauze týkající se falšování smének a podvodu k devatenácti letům vězení. K vyšetřování vraždy viz KELLÖ-KALINSKÁ, Laura: *Vražda Jána a Martiny. Vyšetřovanie*. Bratislava 2024.

91 Celý název tohoto uskupení zněl: OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OĽANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA (OĽANO-NOVA-KÚ-ZMENA ZDOLA).

se Ficova strana, ačkoliv měla přídomek „sociální demokracie“ posunula k populismu a hlásání konzervativních hodnot. Stalo se z ní populistické uskupení nemající již se sociální demokracií nic společného. Strana byla v Evropském parlamentě vyloučena ze socialistické frakce.

Válka na Ukrajině a zhoršení česko-slovenských vztahů

Mezinárodní směřování České a Slovenské republiky a vztahy mezi nimi ovlivnil konflikt na východní Ukrajině. Ten sice probíhal částečně už od roku 2014, ale teprve 24. února 2022 vyústil v otevřenou agresi Ruska proti Ukrajině. V té době byl v České republice prezidentem nejprve Miloš Zeman (od roku 2013, šlo o jeho druhé funkční období), od jara 2023 pak Petr Pavel, zvolený ve druhém kole 27.–28. ledna 2023; na Slovensku byla 30. března 2019 zvolena prezidentkou Zuzana Čaputová, tehdy šestačtyřicetiletá právnička, městská zastupitelka v Pezinku za liberální hnutí Progresívne Slovensko (PS) založené v roce 2016, která v úřadě vystřídala podnikatele Andreje Kisku. V České republice vládla pod předsednictvím Petra Fialy od 17. prosince 2021 pravicová koalice SPOLU (ODS, KDU-ČSL a TOP-09), Starostové a nezávislí (STAN) a (původně) České pirátské strany (Piráťů), na Slovensku rovněž pravicová koalice Eduarda Hegera.

Česká i slovenská vláda shodně ruskou agresi proti Ukrajině odsoudily; odsoudil ji i dosluhující prezident Miloš Zeman, známý do té doby svým vstřícným postojem k Rusku. Slovensko se podobně jako Česká republika připojilo k široké frontě států podporujících Ukrajinu. Obě republiky poskytly Ukrajině humanitární i vojenskou pomoc, kromě toho umožnily dočasný pobyt a možnost pracovat ukrajinským uprchlíkům. Slovenská vláda i česká vlády dodaly ukrajinské armádě těžké zbraně ze svých zásob. Konsensus ohledně nutnosti postavit se ruskému expanzionismu, který ohrožoval hranice celé východní Evropy, sdílela v té době v zásadě i opozice. Prezidenti Zuzana Čaputová a Petr Pavel také navštívili Kyjev a ujistili prezidenta Volodymyra Zelenského svou podporou. Pouze Robert Fico a jeho SMER se od pomoci distancoval; v interview, který poskytl pražskému deníku *Právo*, výslovně prohlásil, že „válka na Ukrajině není naše válka“.⁹²

Postoj k Ukrajině rozložil skupinu V4. Maďarský premiér Viktor Orbán se svou stranou FIDESZ, vládoucí již od roku 2010, odmítl jakoukoliv vojenskou pomoc Ukrajině stejně jako dopravu zbraní na Ukrajinu přes maďarské území

92 KULIDAKIS, Thomas: Fico: Není to naše válka. In: *Právo*, 7. 11. 2022, s. 1, s. 12.

a v podstatě svým postojem podporoval agresi Moskvy. Avšak situace se zkomplikovala i na Slovensku, kde se na podzim 2022 rozpadla koalice a Hegerova vláda podala 15. prosince demisi. 15. května 2023 byla jmenována přechodná vláda Lajose (slovensky Ľudovíta) Ódora a 30. září 2023 se uskutečnily předčasné volby. V nich opět zvítězil SMER-SD Roberta Fica, který utvořil koaliční vládu s SNS a Pellegrinovým Hlasem-SD. SNS stejně jako SMER-SD odmítala podporu Ukrajině. Fico se tak na podzim 2023 už počtvrté vrátil do křesla premiéra. Pozice jeho koalice se ještě upevnila na jaře 2024. Zuzana Čaputová se rozhodla nekandidovat na druhé funkční období. V druhém kole prezidentských voleb 6. dubna 2024 byl zvolen prezidentem Ficův koaliční partner Peter Pellegrini, který porazil kandidáta Progresívneho Slovenska Ivana Korčoka.

Rozdílný postoj k Ukrajině a Rusku vedl k ochlazení vzájemných vztahů mezi Českou a Slovenskou republikou, a především mezi Robertem Ficem a Petrem Fialou. Vedl také k dalšímu rozklížení skupiny V4, která se stala prakticky mrtvou, protože nyní na jedné straně stála Česká republika a Polsko, podporující Ukrajinu, a na druhé straně Maďarsko a Slovensko. Pro rozdílné zahraničně-politické postoje se česká vláda rozhodla přerušit pravidelná společná zasedání vlád obou republik. Na meziministerských úrovních nicméně spolupráce pokračovala i nadále.

Na podzim 2025 skončilo volební období vlády Petra Fialy a v pravidelných volbách do poslanecké sněmovny 3.–4. října utrpěla dosavadní koalice porážku. Novou vládu utvořil Andrej Babiš, který tuto funkci zastával už v letech 2017–2021. Babiš vytvořil koalici s dvěma nesystémovými stranami: Motoristy (Motoristé sobě) a populistickým hnutím Svoboda a přímá demokracie (SPD) podnikatele Tomia Okamury. Tato strana v předvolební kampani požadovala referendum o vystoupení z EU a NATO, otevřeně se stavěla proti Ukrajině a podporovala Rusko. Andrej Babiš se sice nevyslovil jednoznačně proti podpoře Ukrajiny, ale oznámil, že Česká republika již z vlastních zdrojů zbraně Ukrajině dodávat nebude. Zároveň se vyslovil pro obnovení společných zasedání české a slovenské vlády a obnovení spolupráce v rámci skupiny V4. Ta se ovšem stala nyní zcela nereálnou kvůli útokům Roberta Fica a Viktora Orbána proti Ukrajině a pro Orbánovu proruskou politiku a jeho útoky proti orgánům Evropské unie.⁹³ Na druhé straně vstřícné kroky Babišovy vlády vůči Bratislavě signalizuje opětovné „oteplení“ v česko-slovenských vztazích, hrozí však nebezpečí, že se tak stane na protievropské a protiukrajinské základně.

93 RYCHLÍK, Jan: Visegrádská skupina popírá cíle, kvůli nimž vznikla. In: *Právo*, 27. 2. 2026, s. 8.

Shrnutí

Je samozřejmé, že vztahy mezi dvěma národy žijícími ve dvou státech nemohou být intenzivnější než vztahy mezi dvěma národy žijícími v jednom státě. Sliby politiků o tom, že rozdělení ČSFR občané „ani nepocítí“, se tedy pochopitelně nenaplnily a je otázka, zda je tito politici vůbec mysleli vážně. Vznik hranice mezi oběma státy a aplikace cizineckého režimu zděděného navíc ještě z období socialismu znamenaly pro vzájemné vztahy mezi obyvateli obou republik značnou zátěž. Většinu komplikací se ale podařilo eliminovat vstupem obou republik do Evropské unie v roce 2004 a pak do schengenského prostoru v roce 2007. Přes dobré vztahy mezi Čechy a Slováky je nutno konstatovat, že s příchodem nové generace, která již Československo nepamatuje, se od sebe oba národy pomalu, ale zřetelně vzdalují.

Ve vztazích České a Slovenské republiky můžeme rozeznat několik etap. Bezprostředně po rozdělení bylo třeba dořešit některé otázky spojené se zánikem federace. Politický vývoj na Slovensku byl v té době velmi bouřlivý. Druhá vláda Vladimíra Mečiara občas vznášela vůči České republice nereálné požadavky ve snaze získat politické body u slovenské veřejnosti, nicméně vztahy mezi Prahou a Bratislavou zůstávaly celkem korektní. Bylo to způsobeno zřejmě i dobrými osobními vztahy mezi tehdejšími premiéry Václavem Klausem a Vladimírem Mečiarom. Vztahy mezi oběma republikami se začaly výrazně zhoršovat během třetí Mečiarovy vlády, kdy bylo Slovensko dočasně vyřazeno z procesu integrace do EU a NATO. Vláda Vladimíra Mečiara se sice slovy hlásila k integraci do NATO a EU, ale když se ukázalo, že se tyto struktury stavějí k členství Slovenska velmi rezervovaně, začala sondovat možnost zlepšení vztahů k Rusku. Tím se ovšem ještě více začala vzdalovat od České republiky, kde jednoznačná orientace na euroatlantické struktury nebyla předmětem diskuse.

Od nástupu sociálnědemokratické vlády Miloše Zemana v České republice a koaliční vlády Mikuláše Dzurindy na Slovensku se vztahy opět výrazně zlepšily a od té doby měly trvale nadstandartní charakter. Vnitropolitická situace v obou republikách byla často odlišná, ale to dobrým vztahům na mezivládní úrovni nijak nepřekáželo. K opětovnému ochlazení došlo po roce 2023 v důsledku odlišného postoje vlády České republiky Petra Fialy a čtvrté vlády Roberta Fica na Slovensku k Rusku a válce na Ukrajině. Zatímco předcházející slovenské vlády Eduarda Hegera a Ľudovíta (Lajose) Ódora zastávaly stejně jako česká vláda Petra Fialy rozhodný proukrajinský a protiruský postoj, vláda Roberta Fica zastavila vojenskou pomoc Ukrajině a pod heslem rychlého dosažení míru (který v podstatě znamenal požadavek kapitulace Ukrajiny před ruskými anexionistickými požadavky) se snažila o vstřícné kroky k Rusku. V dů-

sledku toho došlo k přerušení pravidelných společných zasedání obou vlád, jinak ale vzájemné vztahy zůstaly i v tomto období korektní a spolupráce na úrovni rezortních ministerstev zůstala na dobré úrovni. Po volbách na podzim 2025 v České republice a ustavení koaliční vlády Andreje Babiše v lednu 2026 se vztahy opět zlepšily, protože tato vláda zastává k Ukrajině rezervovanější postoj. Na hlubší analýzu je však ještě příliš brzy.

POUŽITÉ ZDROJE

Prameny

Archivní prameny

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky

Zastupitelský úřad Bratislava

Diplomatický archiv Ministerstva zahraničních věcí Slovenskej republiky

Zastupitelský úřad Praha

Dobový periodický tisk

Lidové noviny

Právo

Úřední tisk

Sbírka zákonů a nařízení státu československého

Sbírka zákonů České republiky

Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky, České republiky a Slovenské republiky

Sbírka zákonů Československé socialistické republiky

Zbierka zákonov Slovenskej republiky

Memoárová literatura

DIENSTBIER, Jiří: *Od snění k realitě. Vzpomínky z let 1989–1999*. Praha 1999

KOVÁČ, Michal: *Pamäti. Môj príbeh občana a prezidenta*. Dunajská Lužná 2010

PITHART, Petr: *Po devětaosmdesátém. Rozpomínání a přemítání*. Praha 2015

ŠEDIVÝ, Jaroslav: *Diplomacie je uměním kompromisu. Cesta do NATO, do EU a další příběhy 1995–2002*. Praha 2009

Literatura

- BÁRDY, Peter: *Fico. Posadnutý mocou*. Bratislava 2023
- BŮTORA, Martin – MESEŽNIKOV, Grigorij – BŮTOROVÁ, Zuzana: *Kto? Prečo? Ako? Slovenské voľby 98*. Bratislava 1999
- ČAPKA, František a kol.: *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha 1999
- HEIMANN, Mary: *Československo: stát, který zklamal*. Překlad Zdeněk Hron. Havlíčkův Brod 2020
- HONZÁK, František – LONDÁK, Miroslav a kol.: *Dejiny Slovenska. Dátumy, udalosti, osobnosti*. Bratislava – Praha 2007
- HUSÁK, Petr: *Budování kapitalismu v Čechách. Rozhovory s Tomášem Ježkem*. Praha 1997
- JEŽEK, Tomáš: *Zrození ze zkumavky. Svědectví o české privatizaci 1990–1997*. Praha 2007
- KIPKE, Rüdiger: *Die politischen Systeme Tschechiens und der Slowakei*. Wiesbaden 2002
- KOVÁČ, Dušan: *Dejiny Slovenska*. 5. vydanie. Praha 2024
- LEŠKO, Marián: *Mečiar a mečiarizmus. Politik bez škrupúl, politika bez zábran*. Bratislava 1996
- LEŠKO, Marián – TÓDOVÁ, Monika: *Ficokracia*. Bratislava 2025
- LUKAS, Zdeněk: Češi a Slováci: hospodářské a sociální diskrepance, vyhlídky po rozdělení. In: KIPKE, Rüdiger – VODIČKA, Karel a kol.: *Rozloučení s Československem*. Praha 1993, s. 57–66
- MESEŽNIKOV, Grigorij (ed.): *Voľby 1998. Analýza volebných programov politických strán a hnutí*. Bratislava 1998
- MUSIL, Jiří et al.: *The End of Czechoslovakia*. Budapest – London – New York 1995
- MOJŽITA, Miroslav: *Formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1993–1994*. Bratislava 2004
- MOJŽITA, Miroslav: *Kňazko/Demeš/Kňazko. Formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1990–1993*. Bratislava 2019
- NIŽŇANSKÝ, Viktor – REPTOVÁ, Oľga (eds.): *Od spoločného k súkromnému. Desať rokov privatizácie na Slovensku*. Bratislava 1999
- RYCHLÍK, Jan a kol.: *Dějiny Slovenska*. Praha 2024

- RYCHLÍK, Jan: Dohody rozpadu a nových vztahov. In: *História*, 2004, roč. 4, č. 1–2, s. 22–24
- RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Česko-Slovenska 1989–1992*. 3. vydání. Praha 2022
- RYCHLÍK, Jan: Vztahy mezi Českou a Slovenskou republikou po rozdělení ČSFR. In: *Česko-slovenská historická ročenka 2012*. Bratislava 2013, s. 11–42
- RYCHLÍKOVÁ, Magdaléna: Důsledky rozdělení Československa na život obyvatelstva moravsko-slovenského pomezí. In: *Lidé a města*, 1999, roč. 1, č. 1, s. 29–66
- STEIN, Eric: *Česko-Slovensko. Konflikt, roztržka, rozpad*. Překlad Zdeněk Masopust. Praha 2000
- STOLARIK, Mark Marian (ed.): *The Czech and Slovak Republics. Twenty Years of Independence, 1993–2013*. Budapest – New York 2016
- Summit NATO v Praze 2002. In: *Wikipedia*, online in: https://cs.wikipedia.org/wiki/Summit_NATO_v_Praze_2002 (6. 2. 2026)
- SVEJNAR [ŠVEJNAR], Jan: Explaining Czechoslovakia's Dissolution: Assessing Economic Performance before and after Breakup. In: KRAUS, Michael – STANNGER, Allison: *Irreconcilable Differences? Explaining Czechoslovakia's Dissolution*. New York – Oxford 2000, s. 183–198
- ŠIMKO, Ivan: *Ako sme si nasadili červené nosy a vyhnali Mečiara*. Žilina 2018
- ŠUJAN, Ivan: Hospodárske a sociálne dôsledky česko-slovenského rozchodu. In: VODIČKA, Karel (ed.): *Dělení Československa. Deset let poté*. Praha 2003
- VRANOVSKÝ, Pavel – LIPTÁK, Peter – PROKOP, Radim – ŠRAJEROVÁ, Olga: *Quo vadis, slovenská menšina?* Praha 1999
- WEHRLE, Frédéric: *Le divorce tchéco-slovaque. Vie et mort de la Tchécoslovaque 1918–1992*. Paris 1994

